

Oponentský posudek disertační práce

Daniel Hlásek: Eneoliticko-bronzový keramický komplex

Západočeská univerzita v Plzni. Plzeň 2016

Předložená disertační práce Daniela Hlásky se věnuje komplexnímu poznání tzv. eneoliticko-bronzového keramického komplexu, který byl před časem vyčleněn prof. Evženem Neustupným. Protože však tento keramický komplex dosud nebyl podroben detailní analýze a vyhodnocení na základě provedených případových studií konkrétního materiálu, vybral si toto téma D. Hlásek pro svou práci. Tématika keramické náplně jednotlivých kultur eneolitu či doby bronzové stála sice dlouhodobě v popředí zájmu střeoevropských badatelů, tento zájem byl ovšem prakticky vždy omezen především na typologicko-chronologický rozbor keramických tvarů. V tomto směru přináší Hláskova práce zcela nový a v mnoha směrech inovativní pohled, inspirovaný jak metodikou a výsledky mnoha příbuzných vědních oborů, tak i přístupy některých archeologů (srov. E. Neustupný, C. Renfrew, I. Pavlů, J. Macháček, M. Kuna aj.).

Hned v úvodu je třeba konstatovat, že téma práce bylo vybráno vhodně. Práce má jasnou a přehlednou strukturu a jasně definovanou metodiku, které se autor v celé práci drží. Je rovněž potěšitelné, že se D. Hlásek neomezuje pouze na studium vlastní keramické náplně studovaného komplexu, ale že jej pojímá daleko širěji, v kontextu dalších aspektů života tehdejších společností. Vzhledem k dlouhému trvání studovaného komplexu, a tím i k mnoha kulturám v něm zastoupených, si D. Hlásek vybral pro detailnější analýzy tři kultury, jejichž keramickou náplň poté podrobil komplexnímu studiu: kulturu nálevkovitých pohárů, kulturu se šňůrovou keramikou a tzv. knovízsko-milavečskou kulturu. Myslím, že se jedná o dobře zvolený reprezentativní výběr, zahrnující kultury jak z počátečních, tak i z finálních fází trvání komplexu. Navíc se zpracováním keramické náplně zejména třetí z uvedených kultur má autor již poměrně bohaté zkušenosti, jak doložil např. svým dřívějším zpracováním keramiky z mladobronzového sídliště v Přešticích.

Po úvodní definici sledovaných otázek zařadil autor nezbytný oddíl, v němž shrnul teoretický a metodologický rámec své práce. Věnuje se zde především transformacím keramických nádob. K této části práce nemám žádné námitky. Následuje poměrně obsáhlý oddíl věnovaný dějinám bádání jak pravěké keramiky obecně, tak ve sledovaných chronologických úsecích v Čechách, a po něm oddíl zaměřený na celkový kontext, tj. na základní strukturální prvky v jednotlivých etapách sledovaného období. I tyto kapitoly jsou velmi pěkně zpracované, mám zde jen několik drobných postřehů k diskusi.

Na str. 24 (a obdobně též na str. 145) autor uvádí, že "*V časném a starším eneolitu se oproti neolitu rozšiřuje sortiment pěstovaných polních plodin. Dominantní je pšenice dvouzrnka a nově se objevuje ječmen...*" Naproti tomu P. Kočár a D. Dreslerová (Památky

archeologické 2010, s. 209) uvádějí počátky pěstování ječmenu již v neolitu. Možná by bylo dobré tento nesoulad v práci okomentovat...

Na straně 31 uvádí D. Hlásek, že "*V rámci knovízské kultury se vyvíjí její štítarský stupeň,...*" Osobně bych volil termín "štítarská kultura", byť s tímto termínem je operováno i v 5. svazku Archeologie pravěkých Čech. Chebská skupina popelnicových polí, kterou D. Hlásek zmiňuje u pozdní doby bronzové, by měla náležet spíše do mladší doby bronzové.

Na str. 36 se dočteme, že v době halštatské "*Od Baltského moře stále proudily jantarové korálky.*" Spíše bych pro toto období uvedl "proudil jantar", neboť v mnoha případech měl podobu suroviny, která pak byla na některých českých sídlištích (např. Chržín, Poříčany) opracovávána. Na stejné stránce pak autor uvádí, že "*Toto období, mladší doba laténská, trvalo zhruba od roku 400 před Kristem po přelom letopočtu.*" Podle nejnovějších chronologických schémat poslední třetinu prvního století př. Kr. již vyplňuje doba římská, doba laténská tedy netrvá u nás po přelom letopočtu.

Jádrem Hláskovy práce je ovšem analýza jednotlivých aspektů tv. eneoliticko-bronzového keramického komplexu. K funkční analýze nádob autor oprávněně využívá etnografické a etnoarcheologické závěry, k nimž ovšem přistupuje s nezbytnou mírou kritičnosti. Neméně důležité jsou pak exaktní analýzy reziduí i lipidů z povrchů i z vlastní keramické hmoty, stejně jako analýzy stop po opotřebených keramických nádob. Velmi zajímavé výsledky v tomto směru přinesla analýza poškození vnitřních povrchů některých keramických zlomků z mladobronzového sídliště v Přešticích. D. Hláskovi se zde, poprvé v našem prostředí, podařilo naznačit uchovávání kvašených nápojů v některých amforách, majících poškozené vnitřní povrchy v důsledku chemických procesů souvisejících s uchováváním těchto nápojů (s. 49, obr. 5).

Následuje vlastní analýza datové základny a z ní vycházející syntéza struktur, zahrnující charakteristiku jednotlivých keramických skupin (včetně informací o chybějících druzích ve sledovaných souborech). U této části posuzované práce mám jedinou závažnější výhradu: za poněkud problematické považuji vyčlenění některých keramických tvarů. Tak např. v rámci tzv. knovízsko-milavečské kultury (srov. obr. 14 na s. 137) mi není zcela jasné, jak se odlišuje základní anatomický tvar E3.3. od H.2. nebo H.3.? Nejsm si rovněž jist oprávněností vyčlenění dvou samostatných skupin tzv. etážovitých amfor (skupiny G a I). Mám obavu, že se v mnoha případech nelze vyhnout subjektivnímu přiřazení konkrétní nádoby do některé z definovaných skupin...

Výsledky své práce shrnuje Daniel Hlásek v kapitolách č. 10-12. V první z nich podává definici eneoliticko-bronzového keramického komplexu. Na str. 140 uvádí, že jeho počátek lze vymezit počátkem neolitu, tj. kulturou s lineární (volutovou) keramikou. Zde se však dostáváme k určitému rozporu, neboť v jiných částech práce (srov. kap. 4.1. na str. 19-22) autor toto období do doby trvání komplexu nepočítá. Konec komplexu pak klade do doby laténské. V této souvislosti se nabízí otázka, jestli je termín "eneoliticko-bronzový"

keramický komplex nejvhodnějším pojmenováním, když obsahuje i nádoby z (mladšího?) neolitu a ze starší doby železné. Možná, že se autor mohl nad tímto termínem zamyslet...

Dalším diskutabilním je konstatování, uvedené na str. 146, že "*Řemeslná specializace v kultuře s volutovou keramikou od předchozích období příliš nepokročila.*" Myslím, že řemeslná specializace starého neolitu a mezolitu byla navzájem značně odlišná, je ovšem pravda, že míra této specializace mohla být srovnatelná.

Z formálního hlediska je možné konstatovat, že Hláskova práce je napsána svěžím stylem bez zásadnějších gramatických prohřešků. Přesto jsem při její četbě narazil na několik překlepů i gramatických chyb, které lze ovšem přičíst na vrub časové tísně při dokončování předložené práce. Na str. 20 se tak třeba dočteme, že "*Musíme však uvažovat ještě o dalších aktivitách, které vždy nemusely zdaleka vždy zanechat archeologické stopy,...*". O dvě strany dále (s. 22) zjistíme, že "*Obecně lze předpokládat, že existovaly osobnosti...*". Obdobně i na s. 32: "*sít menších osad, které se zhruba po 100-300 letech posouvaly...*". Jazykovou neobratnost najdeme i na s. 55: "*...na to lze usuzovat z některých den, kteřé majících povrch...*".

Některé grafické výstupy v práci nejsou pěkné a v některých případech nejsou ani čitelné. Příkladem jsou grafy shlukových analýz (graf 8 na s. 96, graf 21 na s. 103 a graf 49 na s. 116). Nečitelná (alespoň v mně dostupném formátu pdf.) je rovněž tabulka č. 13 na s. 115. V citaci literatury "*Aravantinos, V. L. – Barceló, J. A. – Bockisch-Bräuer, Ch. 1999: Eliten in der Bronzezeit ...*" evidentně došlo k omylu, neboť místem vydání je Mainz (Mohuč) a nikoliv Míšeň...

Přes uvedené dílčí výtky hodnotím práci Daniela Hlásky velmi kladně. Autorovi se podařilo zpracovat rozsáhlý pramenný fond, provést jeho komplexní analýzu a vyhodnocení a ze získaných výsledků vytvořit ucelený pohled na významný fenomén mladšího pravěku, jakým tzv. eneoliticko-bronzový keramický komplex bezesporu byl. Disertační práci Daniel Hlásky tak plně doporučuji k obhajobě.

V Českých Budějovicích dne 31. 10. 2016

Doc. Mgr. Ondřej Chvojka, Ph.D.